

Szabó Zoltán István alezredes:

AKTUÁLIS-E A HONVÉDELMI NEVELÉS, JÓ-E AZ IRÁNYTŰNK?

ÖSSZEFOGLALÓ: Természetes, hogy minden társadalom a saját jellegének, fejlettségének és céljainak leginkább megfelelő embereszmény kialakítására törekszik. A globalizáció, a társadalmi, politikai, gazdasági és biztonságpolitikai viszonyok alakulása olyan egyének nevelését igénylik, akik tudatos és aktív részesei a társadalmat formáló folyamatoknak. A nevelés pontos céljának meghatározása nélkül ez a nevelői tevékenység elképzelhetetlen. Ebből is látható, hogy a nevelési folyamat nem lehet független a társadalomtól, sőt a nevelés célját, formáit, elveit és eszközeit is a társadalom igényei, szükségletei szabják meg. Írásomban arra keresem a választ, hogy van-e helye a honvédelmi nevelésnek a mai globalizálódó társadalomban és az ennek következtében változó nevelési célok között.

KULCSSZAVAK: hazafias nevelés, honvédelmi nevelés, ifjúságpolitika, honvédség és társadalom

A HONVÉDELMI NEVELÉS SZÜKSÉGESSÉGE

A *nevelés* szó a különböző népeknél mást és más jelentéssel bír, de a fogalmi meghatározások közös vonása, hogy mindegyik megközelítésben a személyiség fejlődésébe való beavatkozás jelenik meg. Tehát a nevelés olyan tevékenység, mellyel valaki(k) úgy kívánnak hatni másokra, hogy azok optimálisan fejlődjenek, erősödjenek abban, amit a nevelők kívánatosnak tartanak, és maradandóan változzanak abban, ami nem kívánatos.¹

Felismerhető, hogy a nevelés egy céltudatos és tervszerű, a családban, az oktatásban, az ifjúsági szervezetekben zajló olyan tevékenységgé vált, amely arra irányul, hogy a fiatalokat a társadalom hasznos, annak további építését végző tagjaivá alakítsa.

Az emberiség története minden túlzás nélkül nevezhető a háborúk történetének. Több mint kétezer éves az a tanítás is, amely így szól: „*Si vis pacem, para bellum.*”²

Ha a hadtörténetet csak felületesen ismerjük, akkor is hamar belátható, hogy a történelem hosszú távon nem ismer stabilitást.³ Egyesek szerint a *béke* az atipikus állapot. A történelmet tanulmányozva korán felismerhetjük azt is, hogy egy fegyveres konfliktusban, háborúban a katonai erő sikeres alkalmazása az adott társadalom szempontjából élet-halál kérdése. Ha pedig a biztonságpolitikát kezdjük tanulmányozni, hamar megérthetjük azt a tételt is, hogy egy ország katonai és politikai erejét a mindenkori nemzetközi erőviszonyok, a gazdasági lehetőségek és a társadalom morális állapota együttesen adja.⁴

¹ Zsinszky László: Neveléelmélet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2002, 14.

² Latin közmondás: Ha békét akarsz, készülj a háborúra.

³ Igazi értékek a fiatalok számára. <http://www.honvedelem.hu/cikk/24460/igazi-ertekek-a-fiatalok-szamara> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 02.)

⁴ Hermann Róbert: Kis magyar hadtörténet. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 11.

A fentiekből levezethető, hogy a honvédelmi nevelés egy társadalom vitális igényeként jelentkezik, és azt a célt szolgálja, hogy a társadalom továbbra is erős maradjon, biztosítsa saját értékeinek fennmaradását, vagyis a saját jövőjét. Ennél a pontnál talán érdemes egy kitérőt tennünk: röviden tekintsük át, hogy a fenti igények milyen mértékben és formában jelennek meg társadalmunkban, illetve a hazai szabályzásokban.

JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET

A jogi hierarchiában a legfelsőbb szintű jogforrás szabályozza az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit, meghatározza a társadalmi-politikai-gazdasági berendezkedés legfontosabb szegmenseit. Vizsgálódásunk tárgyához Magyarország Alaptörvényének XXXI. cikke nyújt kiindulási pontot, mely szerint: *Minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére.*⁵

Ugyanakkor joggal vetődik fel a kérdés: miként gondoskodik az állam arról, hogy az állampolgárok eleget tudjanak tenni ennek a kötelezettségüknek? A választ erre a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény. 1. § (5) szakasza adja meg: *Az állampolgárok honvédelmi feladatakra való felkészülése békében az önkéntes vállaláson alapszik, melyhez az állam biztosítja – különösen a honvédelmi nevelés keretein belül – a szükséges felkészítő ismeretek elsajátításának szervezett feltételeit.*

A jogszabály 21. § (1) j) pontja pedig a kormány feladatai között említi, hogy *a köz- és a felsőoktatás keretein belül gondoskodik a honvédelmi nevelés programjának végrehajtásáról.*⁶

Megnyugtatónak találhatjuk, hogy az oktatáspolitikai – amely azoknak az elveknek, céloknak a meghatározása, amelyek összefoglalják az adott állam céljait, politikai akaratát az oktatás szervezetéről, tartalmáról, szellemiségéről, működéséről – törvényi szinten rögzíti a társadalmi igényt a honvédelmi nevelésre. Ugyanakkor vizsgálandó az is, hogy ez hogyan valósul meg a gyakorlatban.

Megfigyelhető, hogy amint a honvédelmi nevelés kérdése napirendre kerül, két ellentétes nézet összecsapásává válik a vita. A legszélsőségesebb álláspontok szerint a „katonai jellegű” nevelés egyenesen társadalomellenes és nincs helye az iskolában; a másik pólus pedig úgy gondolja, a mai kor kihívásaira kizárólag az jelenthet megoldást, ha a fegyelmet, a rendet és a tiszteletet, bajtársiasságot és a sportot, különösen pedig a hazafiságot állítjuk középpontba, erre pedig a honvédelmi nevelés biztosít egyszerű lehetőséget. Ez a megosztottság természetesen nehéz helyzetbe hozza a döntéshozókat is, akiket már akkor is gyakran tekintélyuralmi vádakkal támadnak, ha csak felvetik a honvédelmi nevelés vagy esetleg a katonai előképzés társadalmi hasznosságát.

Saját nézőpontunk kialakításához érdemes tisztázni, hogy a hazafias nevelés és a honvédelmi nevelés fogalma alatt valójában mit is kell értenünk.

⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 02.)

⁶ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 02.)

FOGALMAK

Ehhez a 1997-ben kiadott *Pedagógiai lexikonban* a *hazafias és a honvédelmi nevelés* címszavak adnak fogódzót, amikor így fogalmaznak: *A hazafiasságra nevelés „a hazához (szülőföld, anyanyelv, az ország lakói, az azonos nemzethez tartozók, a nemzeti hagyományok és kultúra) való pozitív viszony kialakítására és megszilárdítására irányuló nevelési törekvés. [...] érzelmi és akarati nevelés”.*

A honvédelmi nevelés a lexikon szerint *„a fiatalok fizikai, érzelmi és szellemi felkészítése a katonai szolgálatra, helyesebben a hazafias nevelésnek az az oldala, mely mindkét nemre kiterjedően elsajátíttatja az országban élő emberek és a nemzeti értékek megóvásához szükséges tudást és attitűdöket”.*⁷

Jól látszik, hogy a honvédelmi nevelést nem lehet egyszerűen katonai előképzésnek tekinteni; valamiféle katonai jellegű, honvédelmi ismeretekre minden állampolgárnak szüksége van, még akkor is, ha nem lesz katona. *„A nemzetet szolgálni a túléléssel is lehet, az életfeltételek kritikus helyzetek közti megteremtésének képessége az egyik legfontosabb mindennapi kultúraelem. A honvédelem így tágul ki, s a katonai szolgálat helyett egyre inkább identitásbeli készenlélet jelent. Ez pedig az iskola szerepét hangsúlyozza, hiszen az iskola a legfontosabb identitást alakító tényező.”*⁸

Félremagyarázhatatlan tény, hogy a nevelés tevékeny beavatkozást jelent a személyiség fejlődésébe, amely komoly felelősséggel jár, *„a nevelés lényege az értékközvetítés vagy értékteremtés”*,⁹ éppen ezért kell szakemberekre bízni.

Az én szememben a korszerű nevelés egy olyan értékátadó, értékrendszert kialakító, személyiségfejlesztő folyamat, melynek célja, hogy a diákokat majdani életfeladataik megoldására alkalmassá tegyük.

Ebben a megközelítésben a honvédelmi nevelés kiváló eszköz lehet, ugyanis sajátos módon előnyben részesíti az iskolai, ifjúságmozgalmi élet katonás vonásait. Viszont ezekből nem feltétlenül következik a nevelés militarista jellege, mivel a katonás rend, a fegyelem és határozott megjelenés a felnőttéletben is hasznos – az önérvényesítés alapját képező – tulajdonságokat, jellemvonásokat alapoznak meg. A nevelési programban részt vevők kipróbálhatnak különböző szerepeket, és kihívásokkal találkozhatnak; ezek a kitartásra, személyek közti rendre és önfegyelemre nevelnek, eközben fejlesztik a kreativitást. Sok ország neveléspolitikájában – felismerve a honvédelmi nevelés jelentős társadalmi értékét – a komplex személyiségkibontakoztatás modern eszközeként alkalmazzák, és semmiképp sem tekintik vagy értéklik az állampolgárok militarizálásának.

Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a honvédelmi nevelés fogalma nem összetévesztendő és nem összemosandó a katonai neveléssel, így a honvédelmi nevelés célja sem lehet a katonává nevelés, ugyanakkor a legjobb eszköz arra, hogy a fiatalok figyelmét a haderő által kínált karrierlehetőségekre irányítsa.

Izgalmasabb dilemma, hogy ezt az élet mely területein tehetjük meg igazán eredményesen. A társadalom és az iskola kapcsolatát már fentebb érintettük. Viszont nem esett még szó a társadalom alapsejtjéről, a családról. A család és a nemzet is egyfajta „természetes” formáció, nem helyettesíthetők mással, ugyanakkor mindkettő sajátos módon kötődik

⁷ Báthory Zoltán – Falus Iván: *Pedagógiai lexikon* A–H. I. kötet. Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997, 649.

⁸ Miklósy Gyula: *Hazaszeretetre, honvédelemre nevelés a honvéd gimnáziumban*. Iskolakultúra, 1998/4.

⁹ Bábosik István: *Nevelésemlelet*. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_neveleslemelet/ch02.html (Letöltés időpontja: 2017. 11. 01.)

magához az emberi léthez. A család a gyermek legkorábbi, gyakran az egész életre kiható élményeinek forrása, de a családnak szoros, szerteágazó kapcsolata van a társadalom más rendszereivel is, ezért társadalmi igényeket képes közvetíteni a gyerekekhez. Tulajdonképpen tekinthető a világra vonatkozó információk összegyűjtőjének és terjesztőjének, ezért minden nevelő hatás közül ez a legjelentősebb.

Kutatásaim szerint a honvédelmi nevelés ezen a három jelentősebb szintéren folyhat eredményesen, úgymint: a család, az iskola és a társadalom, pontosabban annak erre alkalmas intézményei. Viszont ezek egymásra épülő és építő, egymást kiegészítő egységességének megteremtése is szükséges, ugyanis önállóan egyik sem lehet hiteles vagy hosszú távon eredményes. Néhány kiragadott hazai előzmény is jól szemlélteti ennek fontosságát.

A HONVÉDELMI NEVELÉS RÉGEN ÉS MA

Kemény Ferenc: „*Minden nagy háború után mind jobban katonásítják az iskolát... a porosz-francia, az angol–búr, az orosz–japán háború után újabb erőre kap a katonai szellem az iskolában.*”¹⁰ És ehhez hozzátehetjük, hogy az iskolán kívül az egyesületek terén is.

A kutatásomnak ebben a szegmensében a honvédelmi nevelés történetének áttekintésével, a történelmi korszakok biztonságpolitikai és társadalmi változásaival párhuzamba állítva kerestem arra a választ: igazolható-e a fenti állítás ma is, illetve, hogy a „boldog békeidők” háttérbe szorítják-e a honvédelem, illetve a honvédelmi nevelés kérdését?

Magyarországon az 1868. évi véderőről, a honvédségről és a népfelkelésről szóló törvények életbe lépése után hamarosan jelentkeztek a katonai előképzés megvalósítását szorgalmazó törekvések is. A népoktatási törvény a test- és fegyvergyakorlatok oktatását a népiskolai, a felsőbb népiskolai, a polgári iskolai és tanítóképző intézeti tantárgyak között írta elő, de a gyakorlatot tekintve csak a testgyakorlás és a tornafoglalkozás vált az iskolai oktatás részévé.¹¹

Az 1870-es éveket, majd az ezt követő évtizedeket is a katonai jellegű ifjúsági szervezetek megalakítási kísérletei jellemezték, például az Ifjúsági Véderő (1872), az iskolai zászlóalj (1882–83), a Nemzeti Falanx (1907), illetve az ismét elindított iskolai zászlóalj szervezésének (1903) mozgalma. Központi támogatás hiányában ezek nem teljesezhettek ki, így nem tudták kielégíteni a katonai vezetés várakozásait sem.¹²

A szaporodó próbálkozásokat látva, valamint a honvédelmi miniszter kérésére tekintettel Apponyi Albert kultuszminiszter 1907-ben elrendelte a 7. és a 8. osztályos tanulók katonai jellegű felkészítését. Erre a középiskolai játékdélutánok keretében nyílt mód, ahol katonai test- és fegyvergyakorlatokkal foglalkoztak.¹³

Hasonló céllal, a Honvédelmi Minisztérium szervezett ifjúsági lövésztanfolyamokat is, például 1914-ben már több ezer fő vett részt a képzésen; a szervezésében Hazai Samu, Szurmay Sándor, Sárói Szabó János is közreműködött.¹⁴

¹⁰ P. Miklós Tamás: A magyar gyermek- és ifjúsági szervezetek a dualizmus kori Magyarországon (1867–1918). http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?rovat_mod=archiv&act=menu_tart&cid=31&rid=1&id=143 (Letöltés időpontja: 2017. 11. 01.)

¹¹ 1868. évi XXXVIII. tc. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+évi+XXXVIII.+törvénycikk&referer=1000ev> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 02.)

¹² P. Miklós Tamás: i. m.

¹³ A VKM 25.954/1900. és a 30.603/1900. sz. rendeletei.

¹⁴ Galambos Ede: Ifjúsági Honvédó Egyesületek. Budapest, 1917, 24.

Az 1920-as évektől ezek a korábban említett kezdeményezések, továbbá a HM, illetve a VKM által kidolgozott katonai előképzési koncepciók képezték az ifjúságpolitika alapját. A megcsonkított országban ehhez kiváló érzelmi katalizátort jelentett a teret nyerő revizionista törekvés, amely találkozott a haderő rejtett fejlesztésének igényével is.

Ezeknek köszönhetően az első világháborút követő időszak ifjúságpolitikájának jelentős állomása volt a leventefoglalkozások bevezetése, majd a 1930-as évek oktatási reformjában – elsősorban az akkori olasz és német példákat követve – tananyagba kerülhetett a katonai előképzés. A háborús helyzet fokozódásával ezt a rendszert szinte minden akkori köznevelési intézménytípusra, még az egyházi fenntartású leányiskolákra is kiterjesztették, ezzel együtt a leventeszervezet pedig egyre inkább a hadsereg bújtatott kiképzőterepe lett. 1945-ben ezt a rendszert teljesen eltörölték.

A Kádár-rendszerben 1968-tól újra kötelező lett a honvédelmi ismeretek oktatása, az általános iskolák 7. és 8. évfolyamában tanévenként 6 órában, a középfokú és felsőfokú intézményekben pedig 20 órában. Az ehhez tartozó gyakorlati kiegészítő képzést – az oktatási intézmény falain kívül – a Magyar Honvédelmi Szövetségben kellett behívás előtt elsajátítani.¹⁵

A rendszerváltást követően a nevelési feladatokkal kapcsolatos elvárások is nagyot változtak, az erkölcsi nevelés, s ezen belül különösképpen a hazafias, honvédelmi nevelés is más megítélés alá esett. Néhány év alatt a honvédelmi nevelési funkció szinte teljesen „kiiktatódt” a köznevelés rendszeréből, a folyamatot „felerősítette” az MHSZ megszűnése, majd a sorkatonai szolgálat felfüggesztése.

A múlt néhány állomását kiemelve és ezeket a háborús és biztonságpolitikai helyzetekkel, eseményekkel összevetve az derül ki, hogy a hazafias, honvédelmi nevelési törekvések azért valósultak meg lassan és bukdácsolva, mert az állam vonakodott magára vállalni a jelentős kiadásokat és az azzal járó feladatokat. A háborús készülődés fokozódásával azonban ez a helyzet megváltozott. Látható az is, hogy idehaza nem jellemző, hogy a nagy háborúkat követően központilag „katonásítják” az iskolákat, inkább a biztonságpolitikai feszültség növekedésével lesz egyre kiterjedtebb és szigorúbb a honvédelmi nevelés, a katonai szolgálatra történő előkészítés rendje. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a háborút követő időszakokban ez teljesen kiiktatódik. Ezekben az időkben jobbra néhány elhivatott nevelő, hazafi kezdeményezése figyelhető meg, akik hosszú távú eredményeket központi támogatás nélkül nem tudtak elérni.

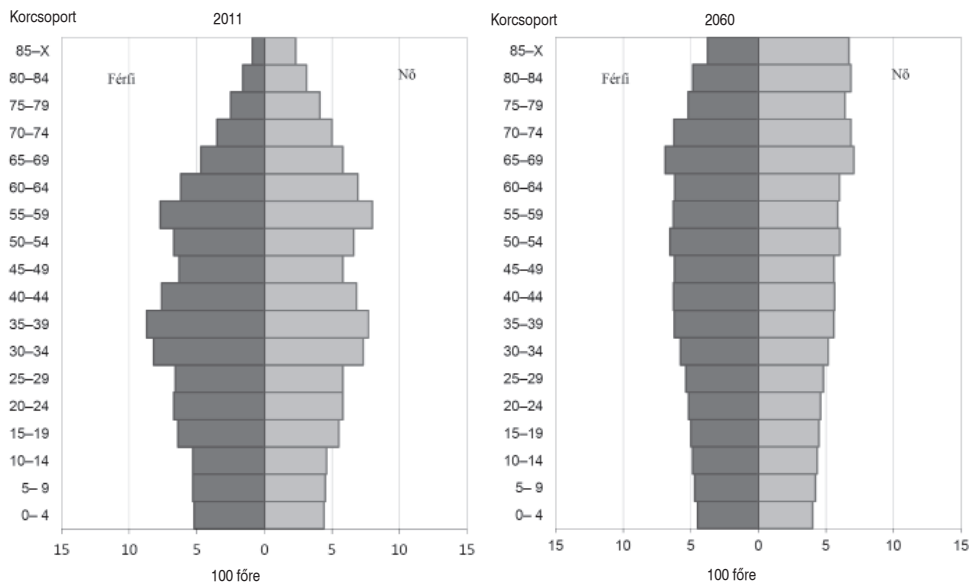
KINEK IS SZÓLJON MA A HONVÉDELMI NEVELÉS?

A haderővezetésnek azt is tisztán kell látnia, hogy – akár mennyiségi, akár minőségi szempontból – milyen utánpótlással számolhat a honvédelmi nevelésben részesülő vagy éppen séggel az abban nem részt vevő fiatalok köréből.

Ehhez és a honvédelmi nevelés mai viszonyok közötti értelmezéséhez bizonyos mértékben a mai magyar társadalom és különösen a mai fiatalok helyzetével és jövőjével is foglalkoznunk kell, erről néhány aktuális kutatási eredményre támaszkodva kaphatunk pontosabb képet.

Elsőként a társadalom jövőjét demográfiai oldalról célszerű vizsgálni. A Magyarországon élő népesség korösszetételének változásait tanulmányozva a 2011. év és a 2060. évre vonatkozó népesség-előreszámítás adatai alapján rajzolt korfák képe ún. koporsó-

¹⁵ 164/1968 [M. K. 15.] MM utasítás.

1. ábra A Magyarországon élő népesség korösszetételének változásai

Forrás: Kapitány Balázs: *Demográfiai Fogalomtár*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2015.

vagy urnaszerű mintát mutat, a számok és a formák szimbolikája alapján is ezek egy öregedő társadalom képét jelzik!¹⁶

Ezek alapján nem meglepő a diákok számának alakulása: a KSH adataiból konkrét számokra fordítva elmondható, hogy a köznevelésben a nappali képzésben részt vevő diákok száma 10 év alatt kb. 90 000 fő csökkenést mutat.¹⁷

Az egy szülővel működő családok számának növekedése következtében a felnövekvő fiatalok apaképe jellemzően hiányos. Ennek egyik következménye az is, hogy a honvédelem ügyéről vagy a hadsereg társadalmi szerepéről sem esik szó odahaza, de a személyes példák, katonatörténetek izgalmas, humoros fordulatai sem merülnek fel a családokban.

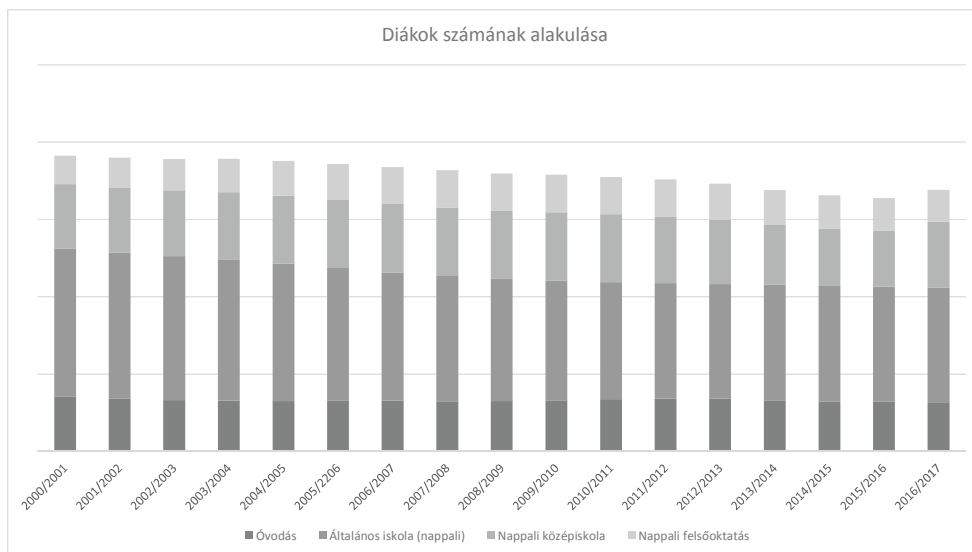
A társadalmi változások nyomán a családban betöltött férfiszerep ezektől függetlenül is nagy változáson ment keresztül az elmúlt évtizedek alatt. Az egykor egyértelmű normák helyébe tisztázatlan elvárások kerültek, a hagyományos férfiértékek képviselése erőteljes hanyatlásban van.

A honvédelmi nevelés szempontjából ezek a folyamatok, a sorkatonai szolgálat felfüggesztése, vagy éppen a tanári pálya elnöiesedése mind kihívásokat jelent.

Ez pedig azért sem elhanyagolható, mert fejlődéslélektani szempontból elemezve a középiskolás életkori szakasz a legoptimálisabb a fiatalok honvédelmi nevelésére és a katonai pályára orientálására. A 10–14 éves életkori szakasz inkább az érdeklődési kör kiszélesítése és a képességek finomodásának időszaka, míg az ezt követő serdülőkor a személyiség kiteljesedése és a társadalmi kérdések felé fordulás időszakának nevezhető.

¹⁶ Kapitány Balázs: *Demográfiai Fogalomtár*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2015.

¹⁷ KSH-adatbázis alapján saját adatfeldolgozás.

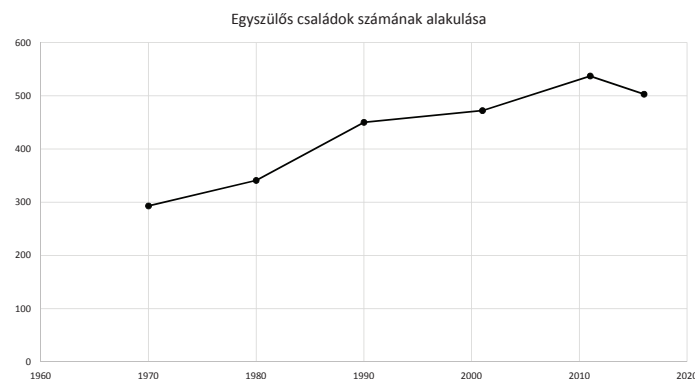

2. ábra A diákok számának alakulása

Forrás: KSH-adatbázis alapján saját adatfeldolgozás.

A William Strauss és Neil Howe amerikai történészek nevéhez fűződő generációs elmélet szerint az egymást követő emberi generációk világlátásában, értékrendjében és viselkedésében egy mintázat fedezhető fel, ami ciklikusan ismétlődik. Egy ilyen ciklus (*saeculum*) hozzávetőleg kb. 80 évig tart, mely négy ismétlődő szakaszból áll. Egy-egy ilyen szakasz körülbelül 20 évig tart, és eközben az aktuálisan ereje teljében lévő generáció aktivitása alakítja a társadalmi folyamatokat.¹⁸

A kutatók szerint ezeknek az időszakoknak megvannak a jellemző embertípusai: a felemelkedés embertípusa az új értékek felé vágódó próféta, az azt követő ébredés a szabadságkereső nomádoké, akiket a kibontakozás során a vagyonyarapító domináns hősök

3. ábra Az egyszülős családok számának alakulása

Forrás: KSH-adatbázis alapján saját adatfeldolgozás.

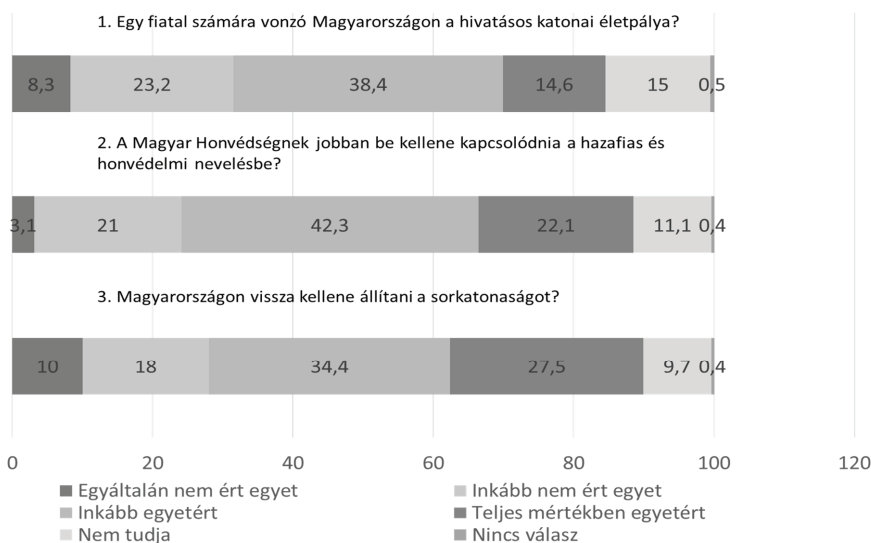
¹⁸ William Strauss – Neil Howe: Generations: The History of America’s Future, 1584 to 2069. William Morrow Paperbacks, New York, NY, 1992.

követnek. Ők azok, akik meghatározzák a ciklus kimenetelét. Így a fordulópont békés vagy viharos jellegének befolyásolásában a legnagyobb felelősség ezé a generációé. Az utánuk következő művészek érdemben már nem fogják befolyásolni a folyamat kimenetelét, ők a túlélésre fognak koncentrálni.¹⁹

Az ezredfordulón született Z generáció tagjai zömmel jelenleg még gyermekek. Gyakran „ugrálóknak” is hívják őket, mivel ha nem tetszik neki valami, azonnal és átmenet nélkül odébbállnak. Kis létszámú, csonka vagy mozaikcsaládban nőnek fel. Identitásuk kifejezéséhez több élettérhez, közösséghez is kötődnek. Életüket a gyors ritmus, a globalitás, a terror-, ökológiai, szociális stb. fenyegetettség határozza majd meg. Az elméleti modell szerint ők élik majd meg a nagy fordulópontot.

A generációs elmélet arra is felhívja a figyelmünket, hogy adott generáció világnézeti-értékrendi fejlődésében meghatározó szerepet játszik az, hogy az őt felnevelő generáció milyen fejlettségi szinten áll. Ennek az összefüggésnek a jelentősége a társadalom és az iskola kapcsolatának vizsgálatánál már megjelent.

Egy friss kutatás, a *Jó Állam Jelentés* nemrég publikált kutatási eredményei, kb. 1200 fős minta alapján a 4. ábrán látható eredményeket mutatják.

4. ábra *A Jó Állam Jelentés* részeredményei

Forrás: *Jó Állam Jelentés* 2017.

A megkérdezettek igen jelentős része (10–15%) nem tudott véleményt formálni; ez jól mutatja, hogy az átlagpolgárok informáltsága alacsony a honvédségről, alig van közvetlen tapasztalatuk erről a területről. Meglepően kiugró az állampolgárok igénye arra, hogy a Magyar Honvédség a hazafias és honvédelmi nevelésbe bekapcsolódjon – itt közel 65% volt az ezt szorgalmazók, és viszonylag alacsony a kérdést teljesen elutasítók aránya (3,1%).

¹⁹ Szabó Attila: A generációs elmélet spiráldinamikai értelmezése. <http://blog.integralakademia.hu/a-generacios-elmélet-spiráldinamikai-ertelmezese/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 01.)

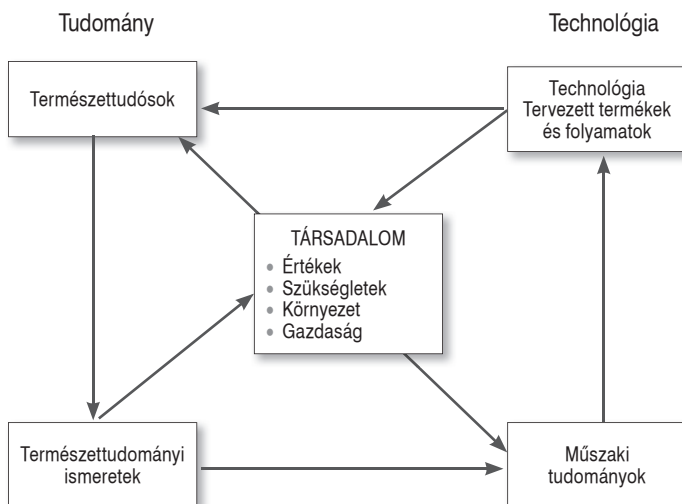

Szintén sokak szerint célszerű lenne visszavezetni a sorkatonaságot (61,9%); ez a kérdés mégis eléggé ellentmondásos, ugyanis a válaszadók 10%-a teljes mértékben elutasítja ezt az állítást. A részletes adatsorból pedig az olvasható ki, hogy minél idősebb valaki, annál valószínűbb, hogy támogatja a sorkatonaság visszaállítását. Szintén a legidősebbek támogatták azt a gondolatot, amely szerint a honvédségnek jobban be kellene kapcsolódnia a fiatalok hazafias nevelésébe: közöttük a támogatók aránya közel 85,0%, míg a legfiatalabbak között csak 62,7% volt.²⁰

A fenti adatok is igazolják a változtatás igényét. Ennek egyik oka abban keresendő, hogy a kötelező sorkatonai szolgálat intézményének felfüggesztésével nem járt együtt a társadalom széles körében jelen lévő, a honvédelemről folyamatos, hiteles, pontos információt adó, vagy az önkéntességen alapuló tartalékos szolgálatvállalást rugalmas formában biztosító rendszerek kiépítése. Ennek következményeként a társadalom egyre inkább távolodott a Magyar Honvédségtől, a haza iránti aktív tenni akarás, a hazafiasság érzése, a társadalmi felelősségvállalás több szempontból kikopó tendenciát mutat a társadalmi értékek közül. Az idősebb generáció tagjai pedig hiányolják ezeket az értékeket a mai fiatalok kapcsán.

TUDOMÁNY, TECHNOLÓGIA ÉS TÁRSADALOM

A mai kor társadalmának legfontosabb jellemzője a fejlődés, ami a mindennapi életünket átalakító technikai újításokban érezhető leginkább. Jó példa erre az internet és a mobiltelefonok megjelenése.

5. ábra *A tudomány, a technológia és a társadalom kapcsolata (Szerkesztette a szerző)*

Ez a technológiai fejlődés az emberi civilizáció legfőbb hajtóereje. A műszaki tudományok, a technológia és a természettudományok is befolyásolják a társadalmi fejlődést, de egyben befolyásolva is vannak a társadalom által. A fejlődésnek elsősorban az emberek javát kell szolgálnia. De milyen hatással van ez a fejlődés magára a társadalomra, és rejtveszélyeket, vagy csak a boldogulásunkat könnyíti meg?

²⁰ Dr. Kaiser Tamás (szerk.): Jó Állam Jelentés 2017. akfi-dl.uni-nke.hu/jo_allam_jelentes_2017/JoAllamJelentes_2017_web.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 12. 01.)

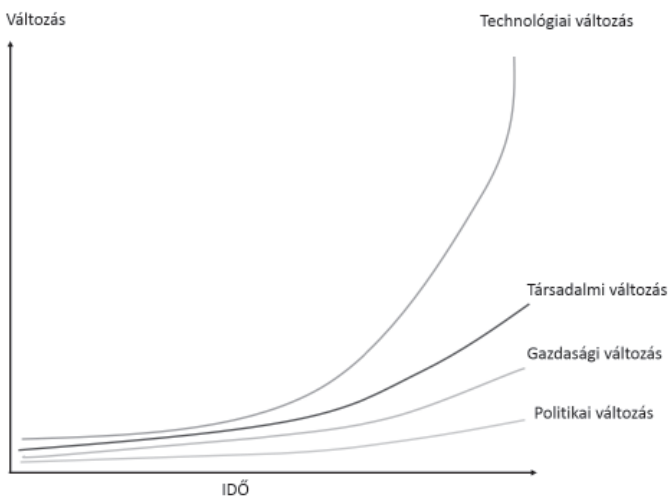
A közgazdászok, a politikusok és a közvélemény egyaránt alábecsüli az automatizáció²¹ sebességét és hatását. A munkavállalók negyven százalékka ma olyan feladatot végez, amely részben vagy egészben átadható a gépeknek.²² Kényes helyzetben vagyunk, ugyanis a technológiai fejlődés nem visszafordítható a társadalmi berendezkedés jelentős (valószínűleg katasztrofális) megváltoztatása nélkül.

De akkor hogyan lehet lépést tartani a fejlődéssel egy olyan világban, amelyben pár évente megduplázódik az információ mennyisége? Átveszik-e a robotok a munkát az emberektől? Milyen újfajta emberi képességekre, készségekre van szükség ahhoz, hogy a harmadik évezred világában létezni tudjunk? Mire kell tanítani a gyerekeinket? Milyen szakmát válasszanak? Milyen iskolába járjanak? Milyen lesz a jövő, amiben élniük, érvényesülniük kell? Szükség van-e a jövőben is olyan értékekre, amik a honvédelmi nevelésben rejlenek?

Jól érezhető egyfajta bizonytalanság ezekben a kérdésekben. Ennek elsődleges oka, hogy a tudásalapú, információs társadalom és gazdaság olyan hihetetlen gyorsasággal termeli a tudást, az új ismereteket, hogy ezeket a hagyományos szemléletmóddal képtelen követni az oktatás.

„Ray Kurzweil amerikai tudós szerint a tudományos fejlődés jelenlegi üteme mellett tizennégy év alatt haladunk annyit, mint az egész 20. században, azt követően pedig hét év alatt. Ez a múlt évszázadban megfigyelhetőnél ezerszer gyorsabb ütemű fejlődés. Azt is jósolja, hogy tizenöt éven belül minden publikus ismeret megtalálható lesz az interneten. A tudás tehát gyorsuló ütemben bővül.”²³

A kölcsönhatás miatt a technológiai fejlődés kétségtelenül egyre gyorsuló ütemben zajlik. De mi lesz ennek a fejlődésnek a végeredménye? Pontosan erre mutat rá a technológiai szingularitás elmélete: a fejlődés gyorsulásának egy bizonyos pontjától kezdve lehetetlen

6. ábra A változások időhorizontjai és a szingularitás (Szerkesztette a szerző)

²¹ A nemzetközi irodalom arra hívja fel a figyelmet, hogy az automatizáció elterjedése jelentős változásokat hozhat a munkaerőpiacon. Az új technológiák terjedése egyes szakmák teljes automatizációját, más szakmákban pedig a szakma feladatainak átalakulását eredményezhetik.

²² Kriston László: Elkerülhető a robotgeddon, vagy kivált minket a technológia? http://www.piacprofit.hu/kkv_cegblog/elkerulhető-a-robotgeddon-vagy-kivált-minket-a-technologia/ (Letöltés időpontja: 2017. 11. 01.)

²³ Steven D'Souza – Diana Renner: A nemtudás. HVG Könyvek, 2016, 78.

megjósolni a fejlődés további kimenetelét. Nem véletlen, hogy egyre többen aggódnak a jelenség miatt.

Az önműködő gépek teljesen átalakítják majd a társadalmat, sőt, már most is láthatjuk ennek jeleit, elég csak az önvezető autókra, a maguktól bevásárló hűtőkre és az intelligens otthonokra gondolni. Képzeljük csak el, hogy akkor milyen gyorsá válna, ha megjelenne egy olyan mesterséges intelligencia, ami további mesterséges intelligenciákat és technológiákat lenne képes létrehozni. A technológiai szingularitás így azt jelenti, hogy az emberfeletti intelligencia megjelenése miatt a technológiai fejlődés olyan gyorsá válik, hogy annak jövőbeli kimenetele egyszerűen megjósolhatatlan lesz, és az emberek egy jelentős részének a hagyományos szemléletmóddal érthetlenné válik a világ, amiben majd él. A társadalmi, gazdasági és politikai változások nem képesek lépést tartani ezzel a fejlődési ütemmel, ami kétségtelenül új kihívások felé sodorja a társadalmat.

Összességben azt kell látni, hogy az utóbbi évtizedek technológiai változásai egymástól sokkal inkább függővé és gyorsabbá tették a világot, ami a komplexitás állapotát hozta létre. Ennek a komplexitásnak a lényege az, hogy a megnövekedett nyomonkövetési és mérlegelési képességek dacára a világ sok szempontból jóval kiszámíthatatlanabbá vált. Ezért a mai kihívások különböznek a múlt bonyolult, de sok munkával kiszámítható kihívásaitól. Következtetésem az, hogy ez a kiszámíthatatlanság összeegyeztethetetlen a tervezésen és előrejelzésen alapuló redukcionista menedzseri modellel. Az új környezetben, a siker érdekében új megközelítést kell alkalmaznunk.²⁴

A világban zajló gyors változások ellenére gyakran meglévő tudásunkra támaszkodunk annak érdekében, hogy megpróbáljuk megérteni az új dolgokat, hiába nem hasznosak és nem pontosak ezek a korábban szerzett ismereteink. A világgal kapcsolatos megfigyeléseink és tapasztalataink elménkben statikusak, bár a valóságban folyamatosan és jelentősen változnak.

A jövőt kifürkészni nehéz, nem láthatunk előre, ha nem ismerjük a múltat sem. Viszont a múlt ismerete önmagában nem teszi lehetővé, hogy megismerjük a jövőt, de a múlt ismerete az, amely kellő szakértelemmel segíthet megmutatni, felismerni nekünk az előttünk álló lehetőségeket.

A kiszámíthatatlanságban történő útkeresés buktatóira és kihívásaira egy nemrég megjelent kötet szerzői is rávilágítanak. Hatalmas rajtunk a nyomás, hogy elrejtjük hozzá nem értésünket, bizonytalanságunkat, hogy azt színleljük, tudjuk a választ, még ha ez nem is igaz – másik oldalról nézve pedig valami biztos fogódzót szeretnénk, ezért fontos azt hinnünk, hogy valaki más tudja az irányt. Jelen világunk nagyon könnyen dogmatizál, néhány „szakértőben” bízunk, feltételezzük, ők értenek a dolgukhoz. Néha az ellenkező bizonyíték dacára is inkább hiszünk a más hamis bizonyosságában, minthogy megkérdőjelezzük azt és saját józan ítélőképességünket használnánk. Egyfajta függőségbe kerülünk, és ez a függőség a kutatók szerint legélesebben a vezetőinkhez fűződő viszonyunkban érthető tetten leginkább.²⁵

Eközben tudjuk azt is, hogy a vezetők cselekedetei nagy hatással vannak az emberekre, nagyban hozzájárulhatnak a jó terjesztéséhez; néha a nagy nyomás miatt mégis születet felelőtlen döntés, ha a bürokraták és döntéshozó menedzserek felülbírálják a szakértőket. Vállalható-e ez a kockázat a társadalom jövőjét jelentősen meghatározó kérdésekben? A jövő iránti felelősségünk, hogy az ifjúságot tekintve mindenképp egy, a valódi társadalmi igényeken és szakmai alapokon nyugvó, hosszabb időhorizontot átölelő, rugalmas stratégia

²⁴ Stanley A. McChrystal: Team of teams. Penguin Random House, New York, NY, 2015.

²⁵ D'Souza–Renner: i. m. 48.

következetes megvalósításában érjünk el sikert. A szüntelenül változó perspektívák ellenére annyira kell előre tekintenünk, amennyire csak lehetséges.

Mindezek alapján a honvédelmi nevelést a jövőbe történő befektetésnek kell tekinteni. Nem nehéz belátni, hogy azok a személyek, akik vezetőként, szakemberként vagy akár tartalékos katonaként a Zrínyi 2026 program által fejlődő Magyar Honvédséget működtetni, irányítani fogják, most még iskoláskorúak. Őket most kell megnyerni, és tudatosan, a minőségi oktatáson keresztül kell felépíteni azt a generációt, melynek tagjai akár a katonai pályájuk során, a Zrínyi 2026 program keretében fejlődésnek induló honvédelmi ügyeket, képességeket életben fogják tartani, és tovább tudják majd vinni a lendületet a jövőben. Sokkal könnyebb tartósan kiváló eredményt elérni, ha mi neveljük ki a fiatalokat, segítünk a fejlődésükben, és irányítjuk őket a sikerhez vezető úton.

Ehhez lépést és gondolkodásmódot kell váltani, a társadalmi célokat az egyéni célok elé kell helyezni. *Jót és jól* kell cselekedni! Viszont a jövő nemcsak a vezetőkön múlik, hanem az emberek világlátásán is: ha olyan fiatalokat nevelünk, akik másokat személyként kezelnek és önmagukra pedig a közösség részeként tekintenek, tehát aktívan részt vesznek annak alakításában, akkor a honvédelmi nevelés programja valóban az egész társadalmat és a jövőt fogja szolgálni.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányom kapcsán arra a következtetésre jutottam, hogy a hosszú távú és fenntartható társadalmi fejlődéshez a honvédelmi nevelés programja akkor járul hozzá a legeredményesebben, ha azt a köznevelési és felsőoktatási intézményekre alapozva, elsősorban a Magyar Honvédség és más arra alkalmas szereplők aktív közreműködésével valósítjuk meg. Hangsúlyoznám, hogy nevelésről beszélünk, a honvédelmi nevelés keretében is. Ebben a folyamatban a fő cél a személyiség fejlődése, fejlesztése. Sokkal többről van szó, mint egy személytelen képzésről vagy egy bizonyítvány megszerzéséről.

A felnövekvő nemzedéknek valódi értékeket átadó, a társadalmi változásokhoz rugalmasan alkalmazkodó programot kell kínálnunk, ezzel téve lehetővé számukra a fejlődést, annak érdekében, hogy a mai kor és a jövő ma még nem is látható kihívásaira megfelelően felkészülve léphessenek a felnőttkorba. Társadalmi igény, hogy váljanak a hazájukért tenni is képes és akaró felelős állampolgárokká, eközben ismerjék meg a Magyar Honvédség szerepét és a katonai karrier által kínált lehetőségeket is. A fiatalok elképesztő lendületet adhatnak egy szervezetnek, és nem felejtik el azt, akitől életcéljaikhoz az első nagy lehetőséget kapták.

A Magyar Honvédség az egyik legnagyobb szereplője a közszférának, mely képes lenne vezető szerepet vállalni ifjúsági ügyekben és komoly lehetőségeket, perspektívákat biztosítani a fiatalok számára. Valójában a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program mind anyagi, mind idősíkon olyan egyedülálló lehetőséget nyit meg, amellyel a Magyar Honvédség – együttműködve a Honvédelmi Sportszövetséggel – az ország meghatározó ifjúságpolitikai szereplőjévé válhat.

Ha a honvédelmi nevelés eszközével a honvédség és társadalom kapcsolatában érdemi eredményeket akarunk elérni, akkor az új technológiákat, a kitárulkozó utakat és a felhalmozott tudásunkat szenteljük az előttünk álló nagy kihívásoknak. Ha a lehetőségeket hiteles szakmai alapokra építve a társadalmi változásokhoz igazítjuk, akkor biztosan nem fogjuk magunkat olyan hajón találni, amelyik miközben süllyed, mi még mindig a korlátját festegetjük!

FELHASZNÁLT IRODALOM

1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+évi+XXXVIII.+törvénycikk&refcrer=1000ev>
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV>
- Bábosik István: *Nevelésselmélet*. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_neveleselmelet/ch02.html
- Báthory Zoltán – Falus Iván: *Pedagógiai lexikon A–H*. I. kötet. Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997.
- D’Souza, Steven – Renner, Diana: *A nemtudás*. HVG Könyvek, 2016.
- Galambos Ede: *Ifjúsági Honvédő Egyesületek*. Budapest, 1917.
- Hermann Róbert: *Kis magyar hadtörténet*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Igazi értékek a fiatalok számára. <http://www.honvedelem.hu/cikk/24460/igazi-ertekek-a-fiatalok-szamara>
- Dr. Kaiser Tamás (szerk.): *Jó Állam Jelentés 2017*. akfi-dl.uni-nke.hu/jo_allam_jelentes_2017/JoAllamJelentes_2017_web
- Kapitány Balázs: *Demográfiai Fogalomtár*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2015.
- Kriston László: *Elkerülhető a robotgeddon, vagy kivált minket a technológia?* http://www.piacessprofit.hu/kkv_cegblog/elkerulhető-a-robotgeddon-vagy-kivált-minket-a-technologia/
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- McChrystal, Stanley A.: *Team of teams*. Penguin Random House, New York, NY, 2015.
- Miklósy Gyula: *Hazaszeretetre, honvédelemre nevelés a honvéd gimnáziumban*. Iskolakultúra, Budapest, 1998/4.
- P. Miklós Tamás: *A magyar gyermek- és ifjúsági szervezetek a dualizmus kori Magyarországon (1867–1918)*. http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?rovat_mod=archiv&act=menu_tart&eid=31&rid=1&id=143
- Strauss, William – Howe, Neil: *Generations: The History of America’s Future, 1584 to 2069*. William Morrow Paperbacks, New York, NY, 1992.
- Szabó Attila: *A generációs elmélet spiráldinamikai értelmezése*. <http://blog.integralakademia.hu/a-generacios-elmélet-spiráldinamikai-ertelmezese/>
- Zsinszky László: *Nevelésselmélet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2002.